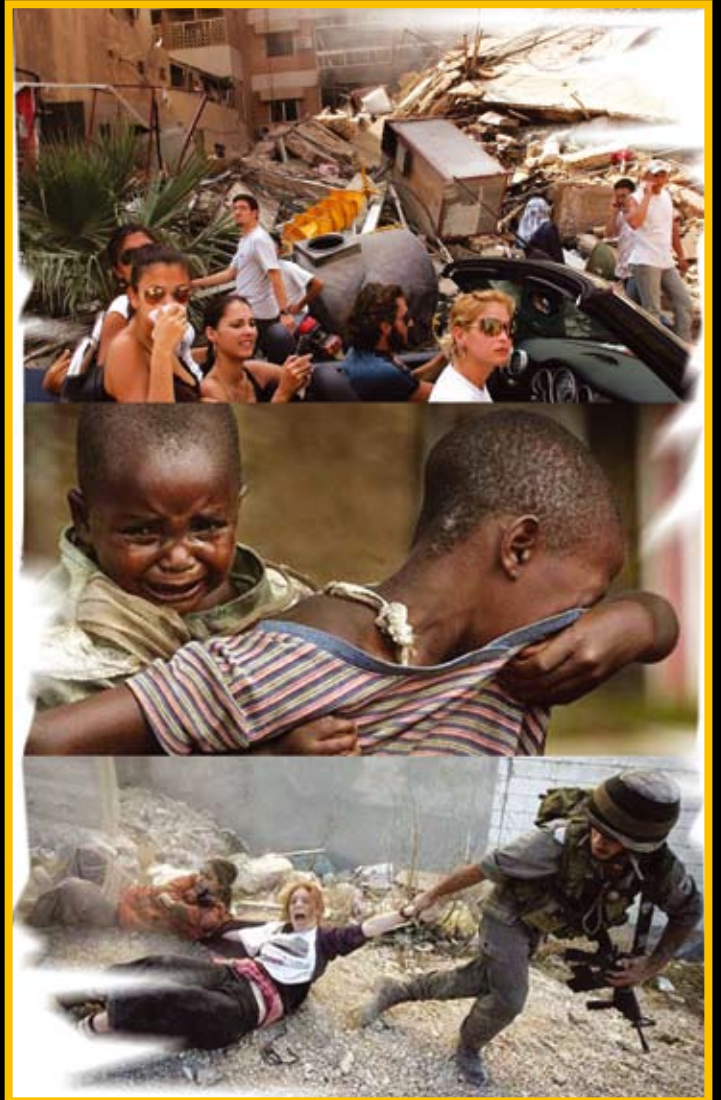

- Güç, İktidar ve Travma
- Psikiyatri ve Sağlık Politikaları
- Basın Çalışmaları

No Pasaran*

Uz. Dr. Halis Ulaş

TPD Merkez Yönetim Kurulu Dış İlişkiler Sekreteri,

Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri Anabilim Dalı, İzmir

Bilimsel ilerlemenin, insan yaşamını kolaylaştıracağını düşünürken, savaş teknolojisi tarafından kullanılması ile “teknoloji harikası” uçaklarla, füzelerle, bombalarla tanıştık. Tıpkı Edison’un ampülü keşfetmesi ile herkesin aydınlık bir dünyaya kavuşacağını düşünmemiz gibi; ama çok geçmeden karanlık hücrelerde elektriğin insan vücudundaki etkilerini öğrenmeye başladık. Ya da Einstein’ın maddenin en küçük parçası olarak bildiğimiz atomun da parçalanabileceğini saptadığında, bu buluşun Hiroşima ve Nagazaki’de ölüm kusacağını tahmin bile etmiyorduk. Yani bilimdeki tüm bu ilerlemelerin kim tarafından ve nasıl kullanıldığı yaşam ve ölüm arasındaki çizgiyi belirliyor.

Yaşam ve ölüm arasındaki çizginin ne kadar ince olabileceğini belki de en iyi hastasını iyileştirmeye çalışan bir hekim bilir. Dinine, ırkına, rengine ve dünya görüşüne bakmadan insanlara yardım edeceğine yeminli bir hekim. Oysa bilimsel çerçevede edindiği bilgileri kimden yana ve nasıl kullandığı yaşatmaya yeminli bir hekimi de binlerce insanın katili yapabilir. Bu durumun en iyi bilinen örneği Auschwitz kampında binlerce insanı “bilimsel deneyler” ve “arî Alman ırkı” adına ölüme gönderen Doktor Mengele’dir. Nazi doktoru Mengele henüz deneylerine başlamadan birkaç yıl önce İspanya’da iç savaş tüm şiddeti ile sürüyordu. İç savaşın bitmesine yakın bilimsel donanımını General Franco’dan yana kullanarak direnişçilerin deliliğini ispatlamaya çalışan Antonio Vallejo Nagera adlı bir psikiyatrist “bilim dünyasına” yayınladığı bir makaleyle adını yazdırdı. “Marksist fanatizmin biyo-psişigi”.

Nagera ve Franco’unun da ana vatani olan İspanya, 14. yüzyıldan bu yana, Avrupa’da filizlenip gelişen fikir akımlarını tüm yoğunluğuyla yaşamış bir ülkedir. Kuzeyden gelen Avrupa ve Akdeniz kabileleri ile, Güneyden gelen Araplar’ın, Roma’nın ve Kartaca’nın tarihsel mirasını harmanlamış ve kendi toplumsal tarihiyle bütünleştirmeye çalışmıştır. İspanya’daki bölgesel ve sınıfsal çelişkilerin derinliği, pek çok halkın, törenin, yaşam bi-

çiminin, geleneklerin tarihsel mirasıyla birleşince sınıfsal-siyasal çelişkiler, ölüm ve yaşam çelişkisine ulaşmıştır.

“Hiç düşmanım kalmadı, çünkü hepsini öldürdüm.” cümlesi, Endülüs’te halkı sonuna kadar kılıçtan geçirerek Arap egemenliğine son veren İspanyol komutanına mal edildiği kadar, köylü ayaklanmalarını bastıran bir hükümet askerine, 1934 yılında Asturias maden işçileri ayaklanmasını bastıran ve binlerce işçiyi öldüren birliklerin komutanına ya da yüz binlerce insanın kanının eline bulaştığı Franco’ya da yakıştırılmıştır. Orada yenilenler hep ölümüne kadar gittiler, yenilenlerse aman tanımadılar.

1931 yılı, İspanya’da kültürel, bölgesel, siyasal ve sınıfsal çelişkilerin doruk noktaya ulaştığı bir dönemin kırılma noktasıdır. Şubat 1931’de İspanya kralı yerini, halkın yönetimine bırakmak zorunda kaldı. Böylece İspanyol halkı bir kilim dokur gibi ilmek ilmek dokumaya başladı İspanya’yı. Artık toprak bolluğunda topraksızlıktan ölünmemeliydi ve hep beraber işlenmeliydi toprak, hep beraber paylaşılmalıydı ekmek. En güzel çocuklar hep beraber büyütülmeli ve hep beraber söylenmeliydi en güzel türküler. Böylece toplumsal ve iktisadi tüm ayrıcalıklar kaldırılmaya başlandı. Daha bir gün öncesine kadar ayrıcalıklara sahip olan büyük toprak sahipleri, kilise, ticari çıkar çevreleri ve askerler ayrıcalıklarını yeniden kazanmak için harekete geçmekte geç kalmadılar.

1931-1936 yılları arasında çeşitli ayaklanmalarla halk yönetimini yıkmaya çalıştılar. 17 Temmuz 1936 günü ise Fas’ta bulunan İspanyol askerlerinin ayaklanmasını sağlayarak İspanya’yı iç savaşa sürüklediler. Böylece General Franco, Kanarya adalarından Fas’a gelerek ayaklanmanın liderliğini ele aldı. Yaklaşık 3 yıl süren kanlı çatışmalar, milliyetçilerin 1939 yılında Madrid’e girmesi ve 1 Nisan günü milliyetçilerin savaşı kazandıklarını bir şaka gibi haykırmaları ile sonlandı. İç savaşın bitmesi ile İspanya’da 1979 yılına kadar faşizm hâkimiyetini sürdürdü.

İç savaşta vurulan Cumhuriyetçi...

1936-1939 İspanya'sı üzerine çok şey yazıldı, çok şey söylendi; ama hala savaşta ölenlerin sayısı bile belli değildir. Ya boğanın ya da matadorun ölüm çığlığının duyulmadan arenaların terk edilmediği İspanya'da, Cumhuriyetçilerin ve Milliyetçilerin ayrı iç savaş tarihleri vardır. Bu yüzden ölenlerin sayısının iki yüz bin ile bir milyon arasında değiştiği söylenir.

İç savaş sırasında faşizmin ayak seslerinin duyulduğu Almanya ve İtalya, İspanyol Milliyetçilerine olan desteğini asla esirgemedi. Toplarıyla tüfekleriyle, tanklarıyla uçaklarıyla ve on binlerce askeriyle Cumhuriyetçilere karşı Milliyetçileri desteklediler. Oysa İspanyol halkının türküsünü dünyanın dört bir yanında hep bir ağızdan söylemek isteyenler de vardı. Milliyetçilere verilen desteğin karşısında, 65 ülkeden on binlerce insan İspanyol halkının türküsünü paylaşmak için İspanya'ya akın etti ve Uluslararası Tugayları oluşturdu. İnsan desteğinin yanı sıra Avrupa'dan, Amerika'dan ve Sovyetler Birliğinden para, silah, gıda ve sağlık yardımları da büyük güçlüklerle cumhuriyetçilere aktarıldı. Cumhuriyetçilere verilen bu destek; uluslararası alanda sanat, bilim, felsefe ve siyaset alanlarına isimlerini kazınmış olan Hemingway, Malraux, Caudwell, Tito, Sartre, Picasso, Miro, Brecht, Yves Montand, Dolores gibi binlerce aydın tarafından da perçinlendi. Tüm bu aydınlar bir süre için de olsa düşüncesinin, üretiminin ve kimliğinin merkezine İspanya'yı yerleştirdi. Faşizme karşı aynı türkü farklı dillerde milyonlarca insan tarafından söylenmeye çalışıldı.

Uluslararası Tugaylar, dayanışmanın somutlanması kadar, özgür bir dünya için yaşamını feda edebilme düşüncesinin de simgeleriydi. Özgürlük için ırk, milliyet ve sınır tanımayan dayanışma hiçbir zaman ve hiçbir yerde İspanya iç savaşında olduğu kadar ete kemiğe bürünmedi. Ancak adeta efsaneleşen uluslararası dayanışmaya rağmen, hiçbir halk hareketi de bu kadar göz göre göre yenilmedi.

İç savaşın sonlanmasına yakın Uluslararası Tugaylar'dan sağ kalan direnişçiler ülkelerine dönmeden önce Barselona'da hüznünlü bir veda geçidi düzenlediler. On binlerce arkadaşlarını İspanyol topraklarına gömmenin ve belki binlerce arkadaşlarını tutsak vermenin hüznü yüzlerinden okunuyordu. 65 fark-

lı ülkeden aynı amaç uğruna gemilerle, trenlerle, otobüslerle sanki yüzyıllar önce gelmişlerdi. Gelirken yanlarında arkadaşları vardı. Şimdi kimisi toprağın altında, kimisi de tutsak.

İşte Bob Doyle'de Uluslararası Tugaylara katılmak için İrlanda'dan İspanya'ya gelen ve tutsak düşen 21 yaşında bir gençti. Özgürlüğe ve eşitliğe inanıyordu, yalnızca İspanyol halkının özgürlüğüne değil tüm dünya insanların özgürlüğüne inanıyordu. Çünkü faşizmin bir kanser gibi yayılabileceğinin ve eğer sessiz kalınırsa gelecekte tüm insanlık için de tehdit oluşturabileceğinin farkındaydı. Bob Doyle yüzünü bile görmediği insanlara destek vermek için İspanya'ya gidecek olan geminin güvertesinde limandan ayrılacağı anı beklemiş olmalıydı. Belki dirseklerini güvertenin küpeştesine dayamış ve yüzünü avuçları içine alarak rıhtımdaki kalabalığın içinde tanıdık bir yüz aramıştı. Geride bıraktığı 4 kardeşini, sıcak ve güvenli yatağını, sevdiklerini düşünmüş olmalıydı. Ölüm de gelmiş olmalıydı aklına, çünkü gidip de dönmek vardı İspanya'dan. Belki büyüdüğü şehir olan Dublin'i bir daha hiç göremeyecek olmanın hüznü, belki asla doğamayacak çocuğunun yüzü, belki arkadaşları, belki de sevdiği kadının gözleri İspanya'ya kadar kafasından çıkmamıştı. Kim bilir belki de İngiliz şair W.H.Auden'in 1937'de yazdığı "İspanya" şiirinden aşağıdaki dizeleri martılarla paylaşmış ve kendini cesaretlendirmeye çalışmıştı.

*"Bir intibarsa, bir romantik ölümse ya da teklifiniz
Kabul, ona da varım.
İspanya senin tercihin, senin kararınım ben,
Ben İspanya'yım."*

İspanya toprağına ayak bastığında iç savaş tüm şiddetiyle devam etmekteydi. Topların, tüfeklerin, tabancaların gürültüsü uçak seslerine karışıyordu; vurulmuş insanların acı çığlıkları, oluk oluk akan kanın vahşetinde boğuluyordu; sokaklarda kol gezen ölümün tarifsiz sessizliği mutlak içini kaplamış olmalı. Kendini savaşın acımasız gerçekliği içinde bulan Doyle, Zaragoza yakınlarındaki Belchite kasabasında, bir kilisenin içinde elindeki Rus yapımı tabancayla kiliseyi mi, yoksa kendini mi koruduğunun farkında olmadan çatışmaya başladı. Savaştan yıllar sonra öldürülmemiş olduğuna çok şaşıracaktı. Evet Bob Doyle ölmemişti; ancak 30 Mart 1938 günü faşistler tarafından yakalanmış ve tutsak düşmüştü. Burgos yakınlarındaki San Pedro de Cardena manastırına hapsedilmişti. Bob Doyle gibi on binlerce insan İspanya'ya gelmiş; adlarını, dillerini, kültürlerini bilmedikleri insanların özgürlüğü için savaşmış ve büyük çoğunluğu ölmüş, bir kısmı tutsak düşmüş ve azınlıkta kalan bir grup insan da ülkelerine dönebilmişti. On binlerce insan ölümü göze alarak neden İspanya'ya gelmişti? Bu insanlar deli miydi?

General Franco'ya göre kendisine karşı savaşmak için farklı ülkelerden gelen bu insanların kesinlikle aklımdan zoru olmaydı. Hemen bu savını ispat edebilmek için kolları sıvadı. General Franco baş psikiyatristi Dr Antonio Vallejo Nagera'yı cumhuriyetçilere destek veren yabancıların deliliğini ispatlaması için görevlendirdi. Nagera'ya göre gerçek ortadaydı; General Franco ve destekçileri, adalet, Tanrı ve doğruluk için savaş vermişlerdi, o halde muhaliflerinin kesinlikle ka-

DÜN: 1945...

BUGÜN: 2009...

çık, psikotik ya da doğuştan özürlü olması gerekirdi. Böylece Nagera “bilimsel çalışmasını” gerçekleştirmek için yabancı mahkûmların tutulduğu Burgos yakınlarındaki San Pedro de Cardena manastırına gitti.

Toplama kampı niteliğindeki bu manastırda yüzlerce tutsak bulunuyordu. Bob Doyle da küçücük hücrelerinde yaşam mücadelesi veriyordu. Dışarı ile tek bağlantısı küçük, demir parmaklıkları bir pencereydi. Ancak camı çerçevesi olmayan bu pencereden içeri dolan soğuk içine işliyordu. Uyuyabileceği bir yatak olmadığı gibi, taş zemin üzerinde uyumak yaşamını daha da zorlaştırıyordu. Günde yalnızca bir parça ekmek ya da bir tas fasulyeyle karnını doyurmak zorundaydı. İşte umudun Pandora’nın kutusunda kapalı kaldığının hatırlandığı bu zor günlerin birinde Bob Doyle’nin kapısı açıldı. Sivil giyimli iki kişi Bob Doyle’yi alarak küçük bir ofise götürdüler. Öncelikle kafatasının çapını, sonra gözleri arasındaki mesafeyi, burun uzunluğunu ölçtüler. Deri rengini, vücut yapısını, vücudundaki yara izlerini kaydedip, fotoğraflarını çektiler. Sonra günlerce sürecek sorular ve testler başladı ve Bob Doyle’ye yaklaşık 200 civarında test uyguladılar. Bob Doyle yaşadıklarına pek anlam verememesine karşın faşistlerin İngiltere’yi işgal etmesi halinde bu bilgilerden yararlanabilecekleri yorumunda bulundu. Manastırda bulunan yüzlerce tutsak da Bob Doyle gibi uygulanan testlere katlanmak zorunda kaldı.

Nagera, aralarında Bob Doyle’nin de olduğu, İngiliz, İrlandalı, Amerikalı, Portekiz ve Kanadalı yaklaşık 200 mahkûm üzerinde yaptığı testlerin sonuçlarını askeri bir tıp dergisinde yayınladı. “Marksist fanatizmin biyo-psişizi” adıyla yayınladığı makale yıllarca kütüphanenin tozlu raflarında kaldı. Ancak Richard Vinyes adlı bir tarihçi İspanyolca yazılmış bu makaleyi geçtiğimiz yıllarda gün ışığına çıkardı. Nagera ideolojilerin fizyolojik yansımalarını saptamak için başladığı bu “bilimsel çalışmada” oldukça çarpıcı sonuçlara vardı.

“Ormanların tarihini aslanların değil, avcılarının belirlediği; tarihi de haklıların değil kazananların yazdığı bir dünyada yaşamaya devam ediyoruz. “Kazananlar” ellerindeki kan kurumadan kaleme sarılarak resmi tarihlerini yazdılar ve yazmaya devam ediyorlar. Bilim de bu kanlı tarihin yazılmasında kimi zaman araç oldu. Bilimsel ilerlemenin ışığında gelen biyoteknolojik noktada, öjenik kadınlar ve erkekler yaratma olasılığı artık faşist siyasetçilerin hayali olmaktan çıktı.”

Kendilerini demokrat, anarşist ya da komünist olarak tanımlayan tüm mahkûmlar Nagera için Marksistti. Nagera’ya göre öncel olarak tüm olası psikopatlar Marksist saflara katılmıştı; ne de olsa ona göre Marksizm sosyal ahlaksızlıkla eşdeğerdirdi. Marksistlerin ideolojik eğilimlerinin dar kafalılıklarından ve kültürsüzlüklerinden kaynaklandığını saptadı. İspanya’ya gelen İngilizlerin bazıları Nagera’ya göre; onları paranoid, sizoid ya da psikopat yapan dejeneratif beyin hastalığına sahipti. Ayrıca İngilizlerin % 29’unun sosyal embesil olduğunu belirledi. Kısacası Nageraya göre İspanya’ya gelerek Cumhuriyetçilere destek veren bu insanlar “deliydi”. Nagera’nın bu “bilimsel çalışmasının” sonuçları sayıları 30 bin ile 50 bin arasında değişen Cumhuriyetçi sempatizanlarının ölüm mangaları tarafından öldürülmesine zemin hazırladı. Sürekli Hitler’in psikiyatristleri ile dirsek temasında olan Nagera 1960 yılında ölene kadar İspanyol ırkını daha asil ve daha arı bir hale getirebilmek yani öjenik bir ırk oluşturabilmek için çalıştı.

Nagera’nın ve dirsek temasında olduğu diğer psikiyatristlerin arı ve asil bir ırk oluşturulabilmesine çerçeve çizen öjeni kavramının kökeni eski Yunan’a kadar gitmektedir. Yunanca “iyi doğum” anlamına gelen öjeni kavramı Charles Darwin’in “Türlerin Kökeni” adlı kitabını yayınlamasından sonra, Darwin’in kuzeni Sir Francis Galton tarafından tanımlanmıştır. Galton’a göre öjeni; insan soyunun arttırılması ve soyluluğunun yükseltilebilmesi için aktif olarak müdahaleyi gerektirmekteydi. Böylece “iyi nitelikte” olanların doğup yaşamda kalmasını, “kötü nitelikte” olanların da doğmamasını, ürememesini sağlamak için her türlü müdahaleyi onaylayan bir hareket başlamış oldu.

Sir Francis Galton 1870’lerde öjeniyi tanımlarken, bu kavramın 20. yüzyılın başlarında on binlerce göçmenin ABD’de kısırlaştırılmasına, Hitler Almanya’sında milyonlarca insanın yakılmasına, Mussolini İtalya’sında ya da Franco İspanyası’nda

DÜN: 1945...

BUGÜN: 2009...

yaşanan katliamlara zemin hazırlayacağını öngörmüş müdür bilinmez. Ancak 1937 yılında Cambridge Üniversitesinde eğitim gören genç bir aydın “İspanya’da ilk kez, faşizme karşı, beyaz eldivenler ve smokinler çıkarılarak savaşıyor.” saptamasını yaptı. Hemen sonrasında da eğitimini yarıda bırakıp, adeta öjeni kavramından kendini de sorumlu tutarak, İspanya’ya savaşmaya, ölmeye gitti. İşte bu gencecik aydın Sir Francis Galton’un üçüncü kuşaktan torunuydu. Bu da yaşamın acı bir çelişkisi olarak tarihe yazıldı. Torun Galton, özgürlüğe olan inancı nedeniyle tıpkı Bob Doyle gibi İspanya’ya gelmişti. Ancak Bob Doyle kadar şanslı değildi. Çünkü torun Galton İspanya’da yaşamına veda ederken; Bob Doyle bir yıllık esaret sonrasında özgürlüğüne kavuştu ve özgürlüğe olan inancını asla yitirmeden, her yıl İspanya’yı ziyaret ederek yaşamına devam etti.

Ormanların tarihini aslanların değil, avcılarının belirlediği; tarihi de haklıların değil kazananların yazdığı bir dünyada yaşamaya devam ediyoruz. “Kazananlar” ellerindeki kan kurumadan kaleme sarılarak resmi tarihlerini yazdılar ve yazmaya devam ediyorlar. Bilim de bu kanlı tarihin yazılmasında kimi zaman

araç oldu. Bilimsel ilerlemenin ışığında gelinen biyoteknolojik noktada, öjenik kadınlar ve erkekler yaratma olasılığı artık faşist siyasetçilerin hayali olmaktan çıktı. Genetik müdahalelerle öjeni ulaşılabilir bir tüketici tercihi ve kazançlı bir pazara dönüştürülme yolunda. Dolayısıyla, bilimsel ilerlemenin kim tarafından ve nasıl kullanılacağına belirlenmesi savaşı, sömürsüz ve özgür bir dünya için zorunluluktur. ■

* “Geçemeyecekler”

Yararlanılan Kaynaklar

1. Ali Babaoğlu. Psikiyatri Tarihi; Okuyan Yayınları, 2002.
2. Giles Tremlett. “Children stolen by Franco finally learn the truth”; The Guardian, 29.10.2002.
3. Giles Tremlett. “Marxists are Retards”; The Guardian, 1.11.2002.
4. Oya Baydar. “Madrid’de ölmek”. Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi; İletişim Yayınları, 1988.
5. Özge Yenier Duman. “Genetik Devrim mi? Biyolojik Faşizm mi?”; Hekim ve Yaşam, 2002/1.
6. Türk ve Dünya Ünlüleri Ansiklopedisi: Kişiler, dönemler, akımlar, yapıtlar; Anadolu Yayıncılık, 1983.